

**EŞYA TAŞIMALARINDA REFAKAT BELGELERİ (BİLGİLERİ) VE BUNLARDAN
DOĞAN SORUMLULUK**

**ACCOMPANYING DOCUMENTS (INFORMATION) IN TRANSPORT OF GOODS
AND LIABILITY ARISING FROM THEM**

Arş. Gör. Dr. Süleyman KIRAN*

ÖZET

Taşıma sözleşmesi taraflarının nihai amacı; eşyanın zamanında ve teslim alındığı haliyle varma yerine götürülmesidir. Amaçlanan bu durumu gerçekleştirmek için taşıyıcı bazı bilgi ve belgelere ihtiyaç duymaktadır. Bu bilgi ve belgelerden bazılarının resmî makamlarca sorgusunun yapılması karşısında resmî makamlara cevap verebilmek üzere varlığı aranmaktadır. Bunların yokluğu, eksikliği veya yanlış kullanımı halinde bazı zararlı sonuçlar meydana gelmektedir. Refakat bilgi ve belgeleri kavramı ve kapsamı konusunda doktrinde farklı değerlendirmeler bulunmaktadır. Refakat bilgi ve belgeleri kavramı ve bunların kapsamı bu çalışmada ele alınacaktır. Bu çalışmada refakat bilgi ve belgelerinden taşıyıcının ve gönderenin sorumlulukları da değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Refakat Bilgileri, Refakat Belgeleri, Eşya Taşıma.

ABSTRACT

Ultimate purpose of contract of carriage's parties is transportation of goods that is on time and as it is taken for delivery. In order to achieve these goals carrier needs some information and documents. Some of these information and documents are required to respond to the public authority's questions. Absence, lack or misusing of these information and documents can cause some harmful consequences. There are different considerations about concept and scope of accompanying information and documents. Concept and scope of accompanying information and documents will be discussed in this article. Additionally, liability of carrier and sender based on accompanying information and documents will be discussed in this article.

Keywords: Accompanying Information, Accompanying Documents, Transport of Goods.

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi Dr. (e-mail: skiran.law@gmail.com) (Geliş Tarihi: 27.06.2018 / Kabul Tarihi: 09.08.2018).

I. REFAKAT BELGESİ KAVRAMI

Refakat belgelerini düzenleyen 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK)¹ m. 860 hükmüne bakıldığında, madde kenar başlığı “Refakat belgeleri” olmakla birlikte madde metninde yalnızca “belge” değil, belgenin yanı sıra “bilgi”den de söz edildiği görülmektedir. Dolayısıyla mezkûr hükümden hareket edilecek olunursa; refakat belgeleri kavramının hükümde tasvir edilen belge ve bilgilerden oluştuğu söylenebilir. Gerçekten bu şekilde kabul edilip edilemeyeceği hususu ise, bir incelemeyi gerektirmektedir.

A. BELGE VE BİLGİ KAVRAMLARI

Sözlükte bilgi; insan aklının kavrayabileceği olgu, gerçek ve ilkelerin tümü olarak tanımlanmaktadır². Bu anlamda insanın anlamaya ve anlamlandırmaya muktedir olduğu her şey bu kapsamda yer alır. Bilginin kişilere; sözlü, beden diliyle ifade etme gibi görsel olarak veya harf, işaret veya resimlerden oluşmak suretiyle yazılı olarak aktarılması mümkündür. Sözlük anlamıyla belge kavramından ise; bir gerçeğe tanıklık eden yazı, fotoğraf, resim, film gibi dokümanlar anlaşılır³. Bu tanımlardan hareketle “bilgi”nin esas itibariyle “belge”yi de anlamsal olarak bünyesinde barındırdığı söylenebilir.

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu⁴ m. 199’da “belge” kavramı “Uyuşmazlık konusu vakıaları ispata elverişli yazılı veya basılı metin, senet, çizim, plan, kroki, fotoğraf, film, görüntü veya ses kaydı gibi veriler ile elektronik ortamdaki veriler ve bunlara benzer bilgi taşıyıcıları...” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu anlamda medeni usul hukukunda belge; bilgiyi somutlaştırarak taşınmasına imkân veren materyaller olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilgi, cisimleşmiş ve taşınabilir hale gelmiş ise belge adını almaktadır.

TTK m. 860/1 hükmü “Gönderen, eşyanın tesliminden önce, resmî nitelik taşıyan, özellikle gümrük işlemleri için gerekli bulunan bilgileri taşı-

yıcıya vermek ve söz konusu belgeleri taşıyıcının tasarrufuna bırakmak zorundadır.” şeklindedir. Can’a göre; bu cümledeki “gerekli bulunan **bilgileri**” ifadesi eksiktir. Zira bu hükümden gönderenin sorumluluğunu düzenleyen TTK m. 864/1-d’de “belge ve bilgi” kavramları birlikte kullanılmıştır⁵. Ancak cümledeki “...**gerekli bulunan... söz konusu belgeleri taşıyıcının tasarrufuna bırakmak zorundadır.**” ifadesi gözden kaçırılmamalıdır. Bu şekilde değerlendirildiğinde, kanunun lafız itibarıyla eksik olmadığı görülmektedir. Cümlelerin bu şekilde düzenlenmesi, kanun koyucunun refakat belgelerinin taşıyıcının tasarrufuna bırakılmasını yeterli kabul etmesinin sonucudur.

Mehaz olarak değerlendirilen Alman Ticaret Kanunu (Handelsgesetzbuch- HGB) § 413/1 ve Uluslararası Eşya Taşıma Sözleşmesi Hakkında Sözleşme (CMR)⁶ m. 11/1 hükümlerine bakıldığında da bilgi (die Auskunft/ information) ve belge (die Urkunde/ document) kavramlarına ayrı ayrı yer verildiği görülmektedir. Mehaz çevirisi dolayısıyla bilgi ve belge kavramlarının TTK metninde ayrı ayrı yer aldığı görülmektedir.

B. RESMÎ BİLGİ VE BELGE KAVRAMLARI

TTK m. 860/1’de “...**resmî nitelik taşıyan, özellikle gümrük işlemleri için gerekli bulunan bilgileri taşıyıcıya vermek ve söz konusu belgeleri taşıyıcının tasarrufuna bırakmak...**” ifadesine yer verilmektedir. Bu hükme bakıldığında, “resmî nitelik taşıyan belge” ve “resmî nitelik taşıyan bilgi” kavramlarından ne anlaşılması gerektiği yoruma muhtaçtır.

¹ RG. 14.02.2011, S. 27846.

² www.tdk.gov.tr, s.e.t. 06.04.2018.

³ www.tdk.gov.tr, s.e.t. 06.04.2018.

⁴ RG. 04.02.2011, S. 27836.

⁵ Can, Mertol (2017), CMR ve Alman Ticaret Kanunu İle Türk Taşıma Hukukunun Genel Esasları, C. I, Ankara, s. 48.

⁶ 19.05.1956 tarihli Karayoluyla Uluslararası Eşya Taşıma Sözleşmesi Hakkında Sözleşme (Convention on the Contracts for the International Carriage of Goods by Road). Sözleşme uygulamada genellikle Fransızca “*Convention relative au contrat de transport international de Marchandise par Route*” başlığından kısaltılmış olarak kullanılmaktadır. 1956 tarihli CMR, 05.07.1978 tarihli Protokol ile bir kez değişikliğe uğramıştır. Türkiye, CMR ve CMR Protokolüne taraftır. Her iki metin için bkz. 22161 sayılı RG. 04.01.1995.

Bilgi ve belgelerin resmî nitelik taşıması lafzî olarak yorumlanırsa, TTK m. 860/1 hükümdeki ifade “resmî bilgi” ve “resmî belge” şeklinde anlaşılabilir. Bu ifadeler; Bakanlar Kurulu tarafından 2004/8125 karar numaralı olarak yayınlanan Resmî Yazışmalarda Uygulanacak Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik'te⁷ tanımlanmıştır. Yönetmeliğin tanımlar başlıklı m. 4'te resmî bilginin; kamu kurum ve kuruluşlarının kendi aralarında veya gerçek ve tüzel kişilerle iletişimlerini sırasında metin, ses ve görüntü şeklinde oluşturdukları, gönderdikleri veya sakladıkları bilgileri ifade ettiği belirtilmektedir. Yine aynı maddede, resmî belgenin; kamu kurum ve kuruluşlarının kendi aralarında veya gerçek ve tüzel kişilerle iletişimlerini sağlamak amacıyla oluşturdukları, gönderdikleri veya sakladıkları belirli bir standart ve içeriği olan belgeleri ifade ettiğine yer verilmektedir.⁸ Bu tanımlamalara göre bu bilgi ve belgeler; kamu kurumlarının kendi aralarında ve diğer kişilerle olan iletişimlerini sonucu ortaya çıkmaktadır. Kamu kurumu niteliğini haiz olmayanların ise, kendi aralarında bunları üretmesi mümkün gözükmemektedir.

Refakat belgelerini düzenleyen TTK m. 860 hükmünün mehzazını HGB § 413 oluşturmaktadır.⁹ HGB § 413/1'de; gönderenin taşıyıcıya resmî işlemler, özellikle gümrük işlemleri için gerekli olan tüm belgeleri taşıyıcının tasarrufuna bırakması ve taşıyıcıya gerekli olan bilgileri sağlaması gerektiğine yer verilmiştir¹⁰.

CMR m. 11/1'de; gönderenin eşyanın tesliminden önce tamamlanması gereken gümrük ve diğer formalitelerin yerine getirilmesi için gerekli

belgeleri taşıma senedine ilâştirmesi veya taşıyıcıya vermesi ve taşıyıcının talep ettiği diğer belgeleri kendisine sağlaması gerektiği düzenlenmektedir¹¹. Bu hükümde, resmî işlemlerden bahsedilmemekle birlikte “gümrük ve diğer formaliteler”den bahsedilmektedir. Mezkûr hükümde resmî işlemler ifadesine yer verilmemesi sebebiyle hükmün daha geniş yorumlanmaya müsait olduğu söylenebilir. Ancak gümrük işlemleri örneği dikkate alındığında bilgi ve belgelerin resmî işlemler için gerekli olduğundan şüphe duyulmamalıdır. O halde “gümrük ve diğer formaliteler” ifadesinden; taşıma konusu eşyanın taşınabilmesi için taşıma güzergâhı üzerinde bulunan ülkelerin mevzuatları gereğince varlığı aranan ve idari sorgulaması yapılması muhtemel olan bütün idari formaliteler anlaşılmalıdır¹². Bunlara örnek olarak; gümrük beyannamesi, fatura, çeki listesi, bitki ve bitkisel ürünler için bitki sağlık sertifikası, hayvansal ürünler için orijin ve veteriner sağlık sertifikası, zorunlu standarda tâbi ürünlerde standart kontrol belgesi, orman ürünleri için üretim yerinden verilen nakliye tezkeresi, ihracı izne tabi ürünler için izin belgesi, tekele tâbi ürünler için tekel makamı tarafından verilen nakliye tezkiresi, ATR dolaşım belgesi ve EURO-1 belgesi gösterilebilir¹³.

Refakat belgeleri, TTK m. 860 hükmünün gerekçesinde ise; gümrük beyannameleri, sağlığa, güvenliğe, terminallere veya polise ilişkin belge ve raporlar olarak örneklendirilmiştir. Bu örneklere bakıldığında refakat belgelerinin, ilgili mevzuatları gereğince resmî işlemler için gerekli olan veya

⁷ RG. 02.12.2004, S. 25658.

⁸ Bu yönetmelik 2014/7074 karar numaralı Resmî Yazışmalarda Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ile yürürlükten kaldırılmıştır (m. 34). Bu yönetmelikte, resmî belge ve resmî bilgi kavramları tanımlanmamıştır.

⁹ TTK m. 860 hükmünün gerekçesinde; “Hükmün kaynağı CMR'nin 11 inci maddesidir. Alm TK m. 413'de hükmün sınırının çizilmesinde dikkate alınmıştır. Şöyle ki, hüküm CMR'den aynen aktarılmıştır.” denilmektedir. Oysaki hükme bakıldığında CMR'den değil HGB'den aynen aktarıldığı sonucuna ulaşılmaktadır.

¹⁰ HGB § 413/1: “Der Absender hat dem Frachtführer alle Urkunden zur Verfügung zu stellen und Auskünfte zu erteilen, die für eine amtliche Behandlung, insbesondere eine Zollabfertigung, vor der Ablieferung des Gutes erforderlich sind.”

¹¹ CMR m. 53/2 hükmü gereğince; eşdeğer olarak geçerli olan iki dilden biri olan İngilizce CMR metninin 11/1 hükmü şu şekildedir: “For the purposes of the Customs or other formalities which have to be completed before delivery of the goods, the sender shall attach the necessary documents to the consignment note or place them at the disposal of the carrier and shall furnish him with all the information which he requires.”

¹² Karan, Hakan (2011), Karayolunda Uluslararası Eşya Taşıma Sözleşmesi Hakkında Konvansiyon- CMR Şerhi, Ankara, s. 201; Eminoğlu, Cafer (2015), “Türk Ticaret Kanunu'nun 864. Maddesi Kapsamında Gönderenin Kusursuz Sorumluluğu”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XIX, , S. 3, s. 41.

¹³ Erdil, Engin (2015), Karayolu İle Uluslararası Eşya Taşıma Hukuku- İçtihatlı CMR Konvansiyonu Şerhi, 2. Baskı, İstanbul, s. 114, dn. 129; Karan, s. 202; Eminoğlu, s. 41.

yetkili resmî makamlar tarafından sorgusunun yapılması muhtemel olan belgeler olacağı sonucuna varılabilir. Gerekçede yer verilen örnekler, refakat belgelerine ilişkin olsa da bu tanımlamaya paralel olarak refakat bilgileri; ilgili mevzuatları gereğince resmî işlemler için gerekli olan veya yetkili resmî makamlar tarafından sorgusunun yapılması muhtemel olan bilgiler olarak tanımlanabilir.

Refakat bilgi ve belgeleri, resmî makamların mevzuatları gereği istemeye yetkili oldukları bilgi ve belgelerdir. Resmî makamların yetkisinde olmamakla birlikte yetkilerini aşarak talep ettikleri bilgi ve belgeler, refakat bilgi ve belgeler olarak değerlendirilemez¹⁴.

II. REFAKAT BELGELERİNİN KAPSAMI

Refakat bilgi ve belgelerinin neler olduğunun her taşıma işi için ayrıca değerlendirilmesi gerekir¹⁵. Söz konusu olacak taşıma işi dikkate alındığında varlığı aranacak olan belge veya bilgiler, refakat bilgi ve belgeleri olarak kabul edilmelidir. Refakat bilgi ve belgelerinin tespitinde gönderenin kişilik özelliklerinin ve bu arada tacir olup olmadığının bir önemi yoktur. Önemli olan taşıma sözleşmesinin tarafları arasında kararlaştırılan taşımanın özellikleridir. Kararlaştırılanın dışında başka bir şekilde taşımanın gerçekleştirilmesi durumunda ise; kararlaştırılan taşıma için aranmayacak herhangi bir belge fiilen gerçekleştirilen taşımada aranmış ise taşıyıcı, bu durumda gönderenin refakat belgesini vermediğinden bahisle herhangi bir hak talep edemeyecektir. Zira böyle bir talep 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu¹⁶ m. 2'ye aykırılık teşkil eder. Örneğin; somut taşıma için normal şartlar altında gidilmesi gereken yolda aranmayan resmî bir evrak, taşıyıcının taşıma sırasında başka yollardan gitmesi halinde aranmış-

sa gönderen bu durumda ortaya çıkan zararlardan sorumlu tutulmamalıdır¹⁷.

Refakat bilgi ve belgelerinin taşıma konusu eşya için de uygun olması aranır. Bunun yanında refakat bilgi ve belgeleri, tarafların aralarında anlaştıkları taşıma güzergâhı ve taşıt için uygun olmalıdır¹⁸. Eğer taraflar arasında belli bir güzergâh belirlenmemişse, gidilebilecek bütün güzergâhlar dikkate alınarak verilmesi gereken refakat bilgi ve belgeleri belirlenmelidir¹⁹.

TTK m. 856'ya göre; taşıma senedi taraflardan birinin istemi üzerine üç nüsha halinde düzenlenir. Bu nüshalardan biri eşyaya eşlik, yani; refakat etmektedir. Bundan hareketle *Seven*, taşıma senedinin refakat belgesi olduğu görüşündedir²⁰. Kanatımızca; taşıma senedinin nüshalarından birinin sırf eşyaya eşlik ettiği için taşıma senedini refakat belgesi olarak değerlendirmek isabetli olmayacaktır. Bir belgenin refakat belgesi olarak değerlendirilebilmesi için o belgenin yetkili resmî makamlar tarafından sorgusunun yapılması veya yapılmasının muhtemel olması da gerekmektedir. Diğer bir deyişle, mevzuatları gereğince resmî işlemler için gerekli olan bir bilgiyi de bünyesinde barındırması gerekmektedir. Oysaki taşıma senedi genellikle resmî işlemlerde kullanılmaktan ziyade taşıma

¹⁷ TTK m. 864/3'e göre; zararın veya giderlerin doğmasında taşıyıcının davranışlarının da etkisi olmuşa, tazmin yükümlülüğü ile ödenecek tazminatın kapsamının belirlenmesinde, bu davranışların ne ölçüde etkili oldukları da dikkate alınır. Ayrıca belirtmek gerekir ki; TTK m. 864/1'de refakat belgelerinin "yokluğundan kaynaklanan" zararları ve giderlerini tazminle yükümlü olduğuna yer vermektedir. Bu durumda refakat belgelerinin yokluğundan değil, zarar taşıyıcının fiilinden kaynaklanmaktadır.

¹⁸ **Bellerdita**, Alessendro (2010), *Der Absender im frachtlichen Schuldverhältnis und seine Haftung*, Mannheim, s. 143; **Koller**, § 413, Rn. 2; **Schlüter**, Andreas (2005), *Heymann Handelsgesetzbuch*, 2. Auflage, Band 4, Berlin, § 413, Rn. 2.

¹⁹ **Reuschle**, Fabian (2015), *Ebenroth/ Boujong/ Joost/ Strohn Handelsgesetzbuch*, Band 2, §§ 343-475h, *Transportrecht, Bank- und Börsenrecht*, München, § 413, Rn. 4.

²⁰ **Seven**, Vural (2012), 6102 Sayılı TTK (m. 856-893) Hükümlerine Göre Taşıma Hukukunda Gönderilen, Ankara, s. 150. Ülgen de, 6762 sayılı TTK'nın yürürlüğü döneminde bu kanunun 768. maddesinin 2. fıkrasına göre refakat belgesinin kapsamını belirleyerek taşıma senedini refakat belgesi olarak kabul etmiştir; **Ülgen**, Hüseyin (1988), *Uluslararası Taşımacılık ve Hukuki Sorunları*, İstanbul, s. 59.

¹⁴ **Koller**, Ingo (2013), *Transportrecht Kommentar zu Spedition, Gütertransport und Lagergeschäft*, 8. Auflage, München, § 413, Rn. 2.

¹⁵ **Adıgüzel**, Burak (2018), *Taşıma Hukuku - Deniz Ticareti Hariç*, Ankara, s. 117.

¹⁶ RG. 22.11.2001, S. 24607.

sözleşmesinin tarafları için ispat belgesi olarak kullanılmak üzere düzenlenmektedir²¹.

Taşıma senedinin içeriğini düzenleyen TTK m. 857/1-m'de "Eşyanın gümrük ve diğer resmî işlemlerine ilişkin talimatlar" a yer verilmiş olursa da bu durum kanun koyucunun refakat bilgilerinin taşıma senedine yazılmasını arzu etmesinden ibarettir²². Ancak taşıma senedi bir ispat belgesi olduğundan, refakat bilgilerine yer verilmediğinde bu belge yine taşıma senedi olarak değerlendirilir²³. Bunun yanında somut olaya göre; sözlü olarak verilmesi gerekli olan bir refakat bilgisi verilmekle birlikte, bu bilgi taşıma senedine yazılmamış olabilir. Bu durum refakat bilgisinin eksikliğine yol açmamaktadır.

Taşıma senedinin refakat belgesi olmadığına diğer bir kanıtı ise; gönderenin kusursuz sorumluluğu için taşıma senedinin eksikliği (TTK m. 864/1-b) ile refakat belgelerinin eksikliğinin (TTK m. 864/1-d) ayrı hükümlerde düzenlenmiş olmasıdır. Eğer taşıma senedi refakat belgesi olarak değerlendirilebilseydi refakat belgelerinin eksikliğinin yanı sıra taşıma senedine ilişkin eksikliğin ayrıca düzenlenmesine gerek olmayacaktı.

Refakat belgelerinin taşıma senediyle birlikte teslimi zorunlu olmadığı gibi refakat belgelerinin neler olduğunu taşıma senedinde saymak suretiyle belirtilmesi de zorunlu değildir²⁴. Refakat belge ve bilgileri taşıma senediyle birlikte taşıyıcıya verilmese de zaman itibarıyla yetkili makamlarca sorgusu yapılabileceği kadar verilebilir²⁵. O halde, taşıma senedi doğrudan refakat belgesi olarak değerlendirilmemelidir. TTK m. 857/1-m hükmünün gereği yerine getirilmediği ve daha sonradan bu eksikliğin giderilmediği durumlarda başlı başına bu bilgi eksikliği refakat bilgisi eksikliği olarak değerlendirilmelidir.

Bu başlık altında değinilmesi gereken bir diğer husus ise; TTK'nın 861'inci maddesidir. TTK m. 861/1 hükmüne göre; "Tehlikeli eşya taşıyıcısına gönderen, taşıyıcıya zamanında açık, anlaşılabilir içerikte ve yazılı şekilde, tehlikenin türü ve gerekiyorsa alınması gereken önlemler konusunda bildirimde bulunmakla yükümlüdür.". Dolayısıyla taşımanın konusunu tehlikeli eşyanın oluşturduğu hallerde yazılı olarak taşıyıcıya bir bildirim yapılması gerekmektedir. Bildirimde bulunmama her zaman için refakat belgelerinin eksikliği anlamına gelmemektedir²⁶. Bu hüküm, taşıyıcının bilgisizliği sonucu oluşabilecek tehlikeli eşyadan kaynaklanan zararları önlemeye yöneliktir. Oysa refakat belgesinin mevzuatın öngördüğü şekilde ve resmî makamlara yönelik olarak düzenlenmesi gerekir. Eğer gönderen tarafından taşıyıcıya verilen belge; açık, anlaşılabilir içerikte, yazılı şekilde düzenlenmiş ve tehlikenin türü ile gerekiyorsa alınması gereken önlemler konusunda bilgi içermekle birlikte mevzuatın öngördüğü şekilde ve resmî makamlara yönelik olarak düzenlenmemişse söz konusu belge refakat belgesi olarak kabul edilemez. Bu halde gönderen refakat belgesini taşıyıcının tasarrufuna bırakmadığından ortaya çıkan zararlardan sorumlu olacaktır²⁷.

III. REFAKAT BİLGİ VE BELGELERİN DEN GÖNDERENİN SORUMLULUĞU

Refakat bilgi ve belgelerinden gönderenin sorumluluğu TTK m. 860/1'de refakat bilgi ve belgelerinin temin edilmesinden kaynaklanan sorumluluk olarak düzenlenmiştir. Bu anlamda refakat bilgi ve belgelerinin temini bu başlık altında incelenmelidir.

²¹ Bkz. TTK m. 856 gerekçe.

²² Refakat bilgileri sözlü, yazılı veya bilgisayar programları aracılığıyla verilebilir, **Bellerdita**, s. 150; **Schlüter**, Rn. 6; **Koller**, § 413, Rn. 10.

²³ Bir belgeye taşıma senedi denilebilmesi için TTK m. 857'de yer verilen tüm unsurların bulunmasına gerek yoktur, **Adigüzel**, s. 94-95.

²⁴ **Koller**, § 413, Rn. 3. Taraflar isterse refakat belgelerinin neler olduğunu da taşıma senedinde belirtebilirler (TTK m. 857/2).

²⁵ **Bellerdita**, s. 146.

²⁶ Refakat belgeleri tehlikeli eşya taşımaya ilişkin de olabilir, **Müglich**, Andreas (1998), Das neu Transportrecht, Köln, § 413, Rn. 2; **Fremuth**, Fritz (2000) (**Fremuth**, Fritz /**Thume**, Karl- Heinz), Kommentar zum Transportrecht, Heidelberg, § 413, Rn. 6; **Schlüter**, § 413, Rn. 3; **Reuschle**, § 413, Rn. 3.

²⁷ Refakat belgelerinin eksikliğinden doğan zararlardan sorumluluk TTK m. 864/1-d hükmünde, tehlikeli eşyanın tehlikeli niteliği hakkında bildirimde bulunmaktan doğan zararlardan sorumluluk ise TTK m. 864/1-c'de düzenlenmiştir. Her iki sorumluluk ayrı ayrı düzenlenmiş olmakla birlikte aynı maddede aynı sorumluluk rejimine tabi olarak düzenlenmiştir.

1. Refakat Bilgi ve Belgeleri Kimin Tarafından Temin Edilmeli

Eşya hakkında en iyi bilgiye gönderenin sahip olduğu düşüncesinden hareketle refakat bilgi ve belgelerinin “gerekli” olup olmadığı noktasında karar kural olarak gönderene aittir²⁸. Refakat bilgi ve belgelerinin sağlanmasından gönderen sorumludur. Taşıma faaliyetinin taşıma işleri komisyoncusu aracılığıyla gerçekleşmesi halinde refakat bilgi ve belgeleri kural olarak taşıma işleri komisyoncusu tarafından sağlanmalıdır (TTK m. 918/1-c). Bununla birlikte taşıma sözleşmesinin tarafları, aralarında anlaşma yapmak suretiyle refakat bilgi ve belgelerinin taşıyıcı tarafından sağlanmasını kararlaştırabilirler²⁹.

Gönderenin sorumluluğu bakımından önemli olan husus; söz konusu olacak taşıma için gerekli olan refakat bilgi ve belgelerin zamanında taşıyıcının tasarrufunda olmasıdır. Bu nedenle, refakat bilgi ve belgelerinin zamanında gönderen veya gönderenin temsilcisinin dışında kalan kişiler tarafından taşıyıcıya temin edilmesi de göndereni sorumluluktan kurtarır.

2. Refakat Bilgi ve Belgeleri Kime Temin Edilmeli

Gönderen, refakat bilgi veya belgelerini taşıma sözleşmesini akdettiği taşıyıcıya vermekle yükümlüdür. Buna karşın; taşıyıcının taşıma işini yürütmekle görevli yardımcısına bilgi veya belgelerin verilebileceğini kabul etmek gerekir³⁰. Örneğin; taşıtın şoförüne zamanında verilen bilgi veya belgeler zararın refakat bilgi veya belge eksikliğinden kaynaklanmasına engel olur³¹.

²⁸ **Möglich**, § 413, Rn. 2; **Schlüter**, § 413, Rn. 2; **Bellerdita**, s. 143.

²⁹ **Koller**, § 413, Rn. 3; **Adigüzel**, s. 117.

³⁰ Bu halde, taşıyıcı ile taşıma işini yürütmekle görevli yardımcısı arasında bir temsil ilişkisi mevcuttur (6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu m. 40 vd.). Taşıyıcının tacir olarak kabul edildiği hallerde taşıyıcının taşıma işini yürütmekle görevli yardımcısı ticari vekil olarak kabul edilir (TTK m. 551).

³¹ Belirtmek gerekir ki; TTK m. 860/1 de yer verilen refakat belgelerini “*taşıyıcının tasarrufuna bırakmak*”, gerekli olduğunda taşıyıcının bu belgelere rahatça ulaşabilmesi anlamına gelir. Bu halde taşıyıcının bizzat kendisine bu belgeler verilmesi de şoför gibi bir yardımcısına refakat belgelerinin sağlanması da yeterlidir. Buna karşın bu bel-

Taşıma işi, asıl taşıyıcı tarafından bir başka kişiye bırakılmış ve bu sebeple başkası tarafından icra ediliyorsa, refakat bilgi veya belgelerinin taşıma işini fiilen yürüten taşıyıcıya verilmesi de mümkündür³². Zira bu halde de zararın refakat bilgi veya belgelerin eksikliğinden kaynaklanmasının önüne geçilmiş olunacaktır. Ancak bu halde taşıma işinin icrasının başka bir taşıyıcıya bırakılması sebebiyle refakat bilgi ve belgelerinin gerekliliğinin ortaya çıkmaması gerekir. Gereklilik bakımından eşyanın tesliminden önceki durumun yani ilk taşıma ilişkisinin dikkate alınması gerekir³³. Aksi halde, belki de alt taşımadan haberi bile olmayan ilk gönderen sonraki taşımalarından yükümlü tutulmuş olunur. Ayrıca bu konuya ilişkin özel bir kanuni düzenleme olmadığından ve sonraki taşıyıcılar ile ilk gönderen arasında bir sözleşme bulunmadığından sözleşmenin nisbiliği ilkesi gereğince sonraki taşıyıcılar, ilk gönderenden talepte bulunamaz.

Refakat bilgi ve belgelerinden kaynaklanan zararlarda gönderenin sorumluluğunun mevcudiyetinin tespiti bakımından taşıyıcının kişilik özelliklerinin bir önemi yoktur. Refakat bilgi ve belgelerin tespitinde önemli olan söz konusu taşıma işinin özellikleridir. Bu bakımdan herhangi bir taşımada alt taşıma ilişkisinin bulunması gönderenin sorumluluğunu ortadan kaldırmamaktadır. Ancak bir taşıyıcı sadece bizzat sözleşme akdetmiş olduğu gönderenin sorumluluğuna gidebilir. Alt taşıma ilişkisi sebebiyle kendinden önce bir gönderen bulursa dahi taşıyıcı TTK m. 860 ve TTK m. 864 hükümlerine göre bu gönderenlere zararı için başvuramaz.

3. Refakat Bilgi ve Belgelerinin Temin Edilme Zamanı

Refakat belgelerine ilişkin TTK m. 860 hükmü “*eşyanın tesliminden önce*” ifadesine yer vermektedir. Mezkûr hüküm, sadece lafzî olarak

gelerin, örneğin; taşıyıcının taşıma işletmesinin kapıcısına veya muhasebecisine bırakılması sonucunda bir zararın ortaya çıkması halinde, taşıyıcının gerektiğinde bu belgelere ulaşamayacak olması sebebiyle zararın gönderen tarafından giderilmesi gerekmektedir.

³² **Schlüter**, § 413, Rn. 4; **Koller**, § 413, Rn. 3.

³³ **Reuschle**, § 413, Rn. 4.

yorumlandığında; refakat bilgi ve belgelerinin mutlaka eşyanın tesliminden önce taşıyıcının tasarrufuna bırakılması gerektiği düşünülebilir. TTK m.860 hükmünün gerekçesine bakıldığında; *“...Anılan belgeler gönderen tarafından eşyanın tesliminden önce taşıyıcının tasarrufuna bırakılmamalıdır... Bilgi ve belgelerin tasarrufa bırakılması için belli bir zaman öngörülmemiştir. Amaçlanan eşyanın taşınmak için alınmasından teslimine kadar geçecek süre içinde gerekli olan anda bilgi ve belgenin tasarrufa hazır olmasıdır...”* ifadeleri refakat bilgi ve belgeleri konusunda kafa karışıklığına yol açmaktadır. Zira gerekçe, bir taraftan; refakat belgelerinin eşyanın tesliminden önce taşıyıcının tasarrufuna bırakılması gerektiğine yer verirken, diğer taraftan; tasarrufa bırakılmaları için belli bir zaman öngörülmediğine yer vermektedir.

Gönderenin sorumluluğu bakımından; zararın refakat bilgi ve belgelerinin temin edilmemesinden kaynaklanması gerektiği düzenlenmektedir (TTK m. 864/1-d). Gönderen eşyanın tesliminden önce refakat bilgi ve belgelerini taşıyıcının tasarrufuna bırakmamış olabilir. Ancak gönderen, refakat bilgi ve belgelerini taşıyıcı için gerekli olduğu anda, yani; sorgularının yetkili resmî makamlar tarafından yapılmasından önce taşıyıcıya temin edebilir. Bu halde bir zarar ortaya çıksa da ortaya çıkan bu zarar refakat bilgi ve belgelerinin yokluğundan veya eksikliğinden kaynaklanmış olmayacaktır. Örneğin; eşyanın teslim anından önce taşıyıcıya verilmeyen gerekli bir bilgi, henüz yetkili resmî makamlar tarafından sorulmadan telefon, e-mail veya başkaca bir iletişim aracılığıyla taşıyıcıya bildirilmiş olabilir. Böyle bir durumda bu bilginin eksikliğinden veya yokluğundan kaynaklanan bir zarar ortaya çıkmayacaktır.

Gönderen tarafından taşıyıcıya verilmesi gerekli olan bir bilgi veya belge verilmediğinden yetkili resmî makamların sorgusunda bu durum bir taşıma engeli oluşturabilir. Ancak sonrasında alınan talimat sonucu gerekli eksiklik giderilmiş ve bir zarar ortaya çıkmamışsa, gönderenin bundan dolayı sorumlu olduğundan da bahsedilemeyecektir. Bundan hareketle, hüküm amaçsal yorumlanarak; refakat bilgi ve belgelerinin en geç kullanılması

için gerekli olan ana kadar taşıyıcının tasarrufuna bırakılması gerektiği sonucuna varılmalıdır³⁴.

Gönderen tarafından verilen bir talimat ile doğrudan taşıma güzergâhı değiştirilebileceği gibi başka bir gönderilene eşyanın teslim edilmesi gibi bir talimatla dolaylı olarak da taşıma güzergâhı değiştirilebilir (TTK m. 868). Taşıma güzergâhının gönderen tarafından değiştirildiği durumlarda, yeni taşıma güzergâhı için başkaca refakat bilgi ve belgeleri gerekli ise, gönderen yetkili resmî makamlar tarafından sorgusu yapılmadan bunları taşıyıcıya sağlamalıdır.

4. Refakat Bilgi ve Belgelerinin Temin Edilme Şekli

Gönderen, resmî işlemlerde kullanılmak üzere taşıyıcının yönelttiği tüm soruları doğru ve eksiksiz cevaplamak zorundadır³⁵. Gönderenin refakat bilgileri kapsamında değerlendirilen bir soruyu cevapsız bırakması halinde de gönderenin sorumluluğu ortaya çıkabilir.

Refakat bilgi ve belgelerinin; eşyanın taşıyıcıya teslim edilmesinden sonra yetkili makamlarca sorgusu yapılmaya kadar temin edilmesi mümkün olsa da söz konusu bilgi ve belgelerin mevzuatın öngördüğü şekliyle temin edilmesi gerekir. Örneğin; yazılı olarak ve bazı onayların alınması gerektiği bir belgenin içeriğinin sözlü olarak telefonla taşıyıcıya bildirilmesi veya gerekli onaylar alınmaksızın taşıyıcıya temin edilmesi gönderenin sorumluluğuna yol açabilecektir.

5. Refakat Bilgi ve Belgelerinin Temin Edilmesinden Kaynaklanan Sorumluluktan Kurtulma

Refakat bilgi ve belgelerindeki eksiklerin, gerçeğe aykırılıkların veya bilgi ve belgelerin yokluğunun tespiti, kural olarak gönderenin bu durumdan kaynaklanan zararlardan sorumlu tutulabilmesi için yeterlidir³⁶. Ancak TTK m. 864/4'e göre; gönderenin tüketici olduğu durumlarda, gönderen kusuru halinde sorumlu tutulabilir. İster gönderen tüketici olsun ister olmasın taşıyıcının

³⁴ **Bellerdita**, s. 146; **Koller**, § 413, Rn. 10; **Adıgüzel**, s. 117-118.

³⁵ **Bellerdita**, s. 149; **Koller**, § 413, Rn. 9.

³⁶ **Karan**, s. 204.

davranışlarının da etkisi olmuşsa, tazmin yükümlülüğü ile ödenecek tazminatın kapsamının belirlenmesinde, bu davranışların ne ölçüde etkili oldukları da dikkate alınır (TTK m. 864/3).

Gönderen tüketici sıfatını haiz değilse, refakat bilgi ve belgelerini bilmediğini ileri sürerek sorumluluktan kurtulamaz. Bu durumda gönderenin sorumluluğu kusursuz sorumluluktur (TTK m. 864). Ancak gönderenin tüketici olması durumunda, taşıyıcı refakat belgelerine ilişkin bilgilendirme yapmamış ise; bu durumu ispat ederek sorumluluktan kurtulma imkânı mevcuttur (kıyasen TTK m. 896). Taşıyıcının refakat belgelerine ilişkin bilgilendirme yapması durumunda ise; gönderen refakat bilgi ve belgelerine sahip olmadığını veya sahip olmakla birlikte taşıyıcıya vermesi gerektiğini bilmediğini ileri sürerek sorumluluktan kurtulamayacaktır.

IV. REFAKAT BİLGİ VE BELGELERİNDEN TAŞIYICININ SORUMLULUĞU

Taşıyıcının refakat bilgi ve belgelerinden bir sorumluluğunun doğduğundan bahsedebilmek için her şeyden önce gönderen tarafından temin edilmeleri gerekir. Böyle bir temin söz konusu değilse, taşıyıcının da TTK m. 860/2 anlamında herhangi bir sorumluluğu söz konusu olmayacaktır³⁷. Ancak kendisine refakat bilgi veya belgesi temin edilen taşıyıcının doğdu an itibarıyla sorumluluğunu iki başlık altında incelemek mümkündür.

A. REFAKAT BİLGİ VE BELGELERİNİN TEMİNİ ESNASINDA ORTAYA ÇIKAN TAŞIYICININ SORUMLULUĞU

Taşıyıcının refakat bilgi ve belgelerinin temini esnasında ortaya çıkan sorumluluğu gerekli olan bilgi ve belgeler konusunda göndereni aydınlatma ile kendisine temin edilen bilgi ve belgelerin doğru ve eksik olup olmadığını denetleme yükümlülüğü bağlamında ele alınmalıdır.

TTK'daki taşınma eşyasını düzenleyen bir hüküm olan m. 896/3'te; gönderenin tüketici oldu-

ğu durumlarda taşıyıcı göndereni uyulması gerekli gümrük kuralları ve yönetime ilişkin diğer hükümler konusunda bilgilendirmesi gerektiği düzenlenmektedir. Dolayısıyla taşıyıcının taşınmanın konusunu taşınma eşyası taşınması oluşturuyorsa³⁸ ve gönderen tüketici ise³⁹, gerekli olan belgeler konusunda göndereni aydınlatma yükümlülüğü bulunmaktadır. Ancak aynı hükümde taşıyıcının gönderen tarafından tasarrufuna sunulan bilgi ve belgelerin doğru ve eksiksiz olduğunu denetlemekle yükümlü olmadığı da düzenlenmektedir. Gönderen tüketici olsun veya olmasın taşınma eşyası taşınmasında taşıyıcı refakat belgelerin yeterli olup olmadığını araştırmakla yükümlü değildir.

CMR m. 11/2'de her taşıma için geçerli olan taşıyıcının refakat belgelerinin doğruluğunu ve yeterliliğini incelemek zorunda olmadığına ilişkin bir düzenlemeye yer verilmektedir. Ancak TTK'da taşınma eşyası taşınması dışında kalan diğer taşımalara ilişkin ise taşıyıcının teslim aldığı refakat belgelerinin doğruluğu ve eksikliği konusunda göndereni bilgilendirme yükümlülüğüne ilişkin açıkça bir düzenleme bulunmamaktadır. Hakkında herhangi bir düzenleme bulunmayan bu konuda, TTK m. 896/3 hükmünün taşınma eşyası taşınması niteliğinde olmayan diğer taşımalar bakımından da kıyasen uygulanması isabetli olacaktır⁴⁰. Zira aksi halde; taşıyıcı refakat belgelerinin doğruluğunu ve yeterliliğini incelemek zorunda kalacaktır ki; bu da TTK m. 864 gereğince kural olarak gönderenin kusursuz sorumlu olduğu refakat belgelerinin eksikliği, gerçeğe aykırılığı veya yokluğu durumunu taşıyıcıya yüklemek anlamına gelir. Buna karşın, refakat belgelerindeki bilinen veya açıkça anlaşılan eksikliği, gerçeğe aykırılığı veya refakat belgelerinde bildiği yokluğu taşıyıcı, gönderene bildirmediği hallerde meydana gelen zararlardan taşıyıcının da sorumluluğu ortaya çıkabilir⁴¹. So-

³⁸ Bir evden, bürodan veya benzeri bir yerden alınıp benzeri bir yere taşınan eşya "taşınma eşyası"dır (TTK m. 894/1).

³⁹ Sözleşmeyi ticari veya meslekî faaliyeti ile ilgili olmayan bir amaçla akdeden bir gerçek ya da tüzel kişi tüketici olarak kabul edilmektedir (TTK m. 894/1).

⁴⁰ Adıgüzel, taşıyıcının refakat belgelerini inceleme ve bilgiler yeterli değil ise, gönderene bildirme yükümlülüğü bulunduğu kanaatindedir, **Adıgüzel**, s. 117.

⁴¹ **Koller**, § 413, Rn. 4-5; **Fremuth**, § 413, Rn. 9; **Schlüter**, § 413, Rn. 5; **Bellerdita**, s. 148; **Karan**, s. 202.

³⁷ **Karan**, s. 209.

rumluluğunun olmaması için taşıyıcı bilinen veya açıkça görülen eksikliği ya da aykırılığı gönderenin gidermesini talep etmelidir. Gönderen eksikliği ya da aykırılığı gidermediği ve böyle yola çıkılmasını talep ettiği hallerde taşıyıcı kural olarak yola çıkmak zorundadır. Zira gönderen, TTK m. 868/1 hükmü uyarınca taşımanın yapılması için talimat verebilir. Buna karşın, bu talimat taşıyıcının işletmesi için sakıncalıysa veya diğer gönderenlerin ve gönderilenlerin eşyaları için bir zarar tehdidini beraberinde getiriyorsa, taşıyıcı talimatı yerine getirmek zorunda değildir. Böyle bir durum ortaya çıkmışsa taşıyıcı eşyayı taşımaktan imtina edebilir.

Taşınma eşyası taşınması dışındaki taşımalar için TTK m. 896/3 hükmünde olduğu gibi taşıyıcının gerekli refakat belgeleri konusunda bir bilgilendirme yükümlülüğü de düzenlenmemiştir. Gönderenin tüketici olmadığı hallerde, gönderen genellikle taşıma işleri konusunda bilgi sahibi olabilmekle birlikte tüketici olduğu durumlarda bilgi sahibi olmayabilir. O halde, eğer gönderen tüketici ise, taşınma eşyası taşınması dışındaki diğer taşımalar bakımından da taşıyıcının göndereni bilgilendirme yükümlülüğünün bulunduğu kabul edilmelidir. Bu durumda yine kıyasen TTK m. 896/3 hükmünü uygulamak uygun olur.

B. REFAKAT BİLGİ VE BELGELERİ TEMİN EDİLDİKTEN SONRA ORTAYA ÇIKAN TAŞIYICININ SORUMLULUĞU

Taşıyıcıya refakat bilgi ve belgelerini temin edildikten sonra taşıyıcının sorumluluğu; refakat bilgi ve belgelerinin zıyaı, hasarı, yanlış kullanılması veya kullanılmamasından doğan sorumluluğudur. Bu husus TTK m. 860/2'de düzenlenmiştir.

1. Refakat Bilgi ve Belgelerinin Zıyaı, Hasarı, Yanlış Kullanılması veya Kullanılmaması

TTK m. 860/2; *“Taşıyıcı, kendisine verilen belgelerin zıyaından, hasarından veya yanlış kullanılmasından doğan zararlardan sorumludur.”* şeklinde düzenlenmiştir. Bu hükümde ifade edilen zıya kavramından; refakat belgelerinin yetkili resmî makamlara teslim edilemeyecek durumda olması anlaşılmalıdır. Bu durum; refakat belgelerinin çalınması, kaybedilmesi, başka bir yerde veya

kişide bırakılması ya da tamamen yanması gibi sebeplerle ortaya çıkabilir. Refakat belgelerinin hasarı ise; belgenin parçalanması, çizilmesi, karlanması gibi sebeplerden kaynaklanabilir⁴². Refakat belgelerinin hasarı halinde; eşyanın hasarında olduğu gibi belgelerde maddi kötüleşme olmakla birlikte, ekonomik değer azalması şartı aranmamalıdır. Zira bu belgeler ispat belgeleridir. Çoğu zaman ekonomik değer ifade etmemektedirler. Taşıyıcının sorumluluğuna yol açması bakımından önemli olan zararlı sonucun yetkili resmî makamların sorgusu halinde taşıyıcıdan kaynaklanan sebeplerle belgenin bulunmaması veya bulunmakla birlikte yeterli kabul edilemeyecek olmasıdır.

Taşıyıcının refakat belgelerini yetkili resmî makamlara geçerli bir şekilde ibraz edememesine ilişkin husus refakat bilgilerine de kıyasen uygulanır. Ancak refakat bilgilerinin zıyaı, taşıyıcının hafızasını kaybetmesi veya başka bir şekilde unutulması gibi bir durum için söz konusu olsa da hasarı mümkün gözükmemektedir.

Refakat bilgi ve belgelerinin yetkili resmî makamlarca sorgusunun yapılması üzerine bulunmaması veya yetersiz kalması değil, bunların mevcut olmakla birlikte taşıyıcı tarafından kullanılmaması veya yanlış kullanılması halinde de ortaya çıkan zararın taşıyıcı tarafından tazmini gerekir⁴³. Yetkili resmî makamları kandırmak için verilen yanlış bilgiler de bu kapsamda kabul edilmelidir.

2. Tazminat Talebinde Hak Sahipleri

Taşıyıcının refakat bilgi ve belgelerinin zıyaı, hasarı, yanlış kullanılması veya kullanılmamasından doğan sorumluluğunda tazminatın kimin tarafından talep edileceğine ilişkin herhangi bir sınır getirilmemiştir (TTK m. 860/2). Bu halde hak sahibi olan herkes tarafından zararın giderilmesi talep edilebilir. Taşımanın kısmen veya tamamen

⁴² Koller, § 413, Rn. 15.

⁴³ Esasen TTK m. 860/2'de açıkça belgelerin kullanılmamasından bahsedilmemektedir. Ancak hükmün amacının gönderen tarafından taşıyıcıya verilen refakat belgelerinin yetkili resmî makamlar tarafından sorgusu sırasında bir kasıt veya ihmalle tamamlanamayarak zararlı sonuca yol açılması durumunda zararın giderilmesini sağlama olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

üçüncü bir kişi olan taşıyıcı, yani; fiili taşıyıcı tarafından yerine getirildiği durumlarda da hak sahipleri bu kişilere karşı tazminat talebinde bulunabilir. Örneğin; eşya sahibi, fiili taşıyıcı ile aralarında herhangi bir sözleşmesel ilişki bulunmasa da refakat belgesinin zıyayı sebebiyle resmi makamlara ödemek zorunda kaldığı bedeli fiili taşıyıcıdan talep edebilir.

3. Sorumluluğun Sınırlı Olması

Taşıyıcının refakat bilgi ve belgelerinin zıyayı, hasarı, yanlış kullanılması veya kullanılmamasından doğan sorumluluğu, eşyanın tam zıyayı hâlinde ödenmesi gereken tazminat miktarının üç katı ile değil, eşyanın zıyayı hâlinde ödenecek miktarıyla sınırlıdır (TTK m. 860/2). Oysa TTK m. 884'te; taşıyıcının taşıma işinin yapılmasında, sözleşmeden doğan bir yükümlülüğünü ihlâl etmesi nedeniyle meydana gelen ve eşyanın zıyaından, hasarından veya taşıma süresinin aşılmasından kaynaklanmayan ve eşya veya kişi zararları dışında kalan zararlardan, eşyanın tam zıyayı hâlinde ödenmesi gereken tazminat miktarının üç katı ile sınırlı olmak üzere sorumlu olduğu düzenlenmiştir. TTK m. 860/2 hükmü, TTK m. 884 hükmüne göre özel hüküm (lex specialis) niteliğindedir⁴⁴. Buna karşın; zarara, kasten veya pervasızca bir davranışla ve böyle bir zararın meydana gelmesi ihtimalinin bilinciyle işlenmiş bir fiilin veya ihmalinin sebebiyet verdiği ispat edilen taşıyıcı sorumluluk sınırlamalarından yararlanamayacak, bu halde taşıyıcı meydana gelen tüm zarardan sorumlu olacaktır (TTK m. 886)⁴⁵.

Taşıyıcı, zararın oluşmasına, gönderenin veya gönderilenin bir davranışının sebep olduğu durumlarda tazminat borcunun doğmasında ve kapsamının belirlenmesinde, bu olguların ne ölçüde etkili olduğunu dikkate alınmasını sağlayabilir (TTK m. 875/2)⁴⁶. Taşıyıcı, refakat bilgi ve belgelerinden kaynaklanan sorumluluktan kurtulmak istiyorsa, bunlardan kaynaklanan zararın kaçınmayacağı ve sonuçlarını önleyemeyeceği durum-

lardan kaynaklandığını ispat etmelidir (TTK m. 860/2).

V. SONUÇ

Belge kavramı, her ne kadar bilginin cisimleşmiş halini ifade etse de cisimleşmemiş olan ve doğrudan veya bir araç kullanılarak dolaylı olarak taşıyıcıya aktarılan bilgileri de kapsar şekilde "refakat belgeleri" kavramı da TTK'da kullanılmaktadır⁴⁷. Her ne kadar "belge" kavramı cisimleşmemiş bilgileri ifade etmese de refakat belgeleri ifadesinin bulunduğu hallerde "bilgiler" de bu kapsamda değerlendirilmelidir. Yapılacak olan bir mevzuat değişikliğinde, refakat belgeleri kavramı yerine sözlü bildirimleri de bünyesinde barındıran "refakat bilgileri" ifadesinin kullanılması daha isabetli bir tercih olacaktır.

TTK m. 860/1'de yer verilen "resmî nitelik taşıyan" ifadesi "resmî işlemler için kullanılması öngörülen" şeklinde anlaşılmalıdır. Refakat belge ve bilgileri eşitler arası, yani; kişilerin kişilerle olan işlemleri için veya kamu kurumları arasında kullanılmak üzere değil, kişilerden devletin memurlarının mevzuatları gereğince sorgusunu yapabilmesi için gerekli olan bilgi ve belgelerdir.

Refakat bilgi ve belgeleri tarafların aralarında kararlaştırdıkları taşımaya ve özellikle taşıma konusu eşyaya, taşıma güzergâhına ve taşıta uygun olmalıdır. Kararlaştırılan dışında örneğin; kararlaştırılan taşıma güzergâhı için gerekli olmayan bir belge fiilen taşınan güzergâh için gerekli olmuş ve bu sebeple zarar ortaya çıkmış ise gönderen ortaya çıkan zarardan sorumlu değildir.

Taşıma senedinin sırf bir nüshasının eşyaya refakat etmesi sebebiyle taşıma senedini refakat belgesi olarak değerlendirmek isabetli değildir. Zira taşıma senedi, resmî işlemler için kullanılmaktan ziyade tarafların taşıma sözleşmesinde kararlaştırdıkları hususları ispat etmek amacıyla kullanılmaktadır. Bir refakat bilgisine taşıma senedinde yer verilmesi, mevzuatın mümkün kılması, yani; mevzuat gereğince başka bir şekil şartının

⁴⁴ Koller, § 413, Rn. 16.

⁴⁵ Koller, § 413, Rn. 16.

⁴⁶ TTK m. 860 hükmü gerekçesine göre; taşıyıcının refakat belgelerinden kaynaklanan sorumluluğu için "875 inci maddenin ikinci fıkrası hükmü kıyas yoluyla uygulanabilir."

⁴⁷ Bkz. TTK m. 860 ve 896 madde kenar başlıkları ile TTK m. 891/1.

aranmaması durumunda söz konusu olabilir. Bir refakat bilgisine yer verilmemesi TTK m. 864/1-d hükmü değil, TTK m. 864/1-b hükmü gereğince gönderenin sorumluluğuna yol açabilir.

Tehlikeli eşya taşımaya ilişkin bildirim yapılması, bu konudaki refakat belgelerinin tam olduğu anlamına gelmemektedir. Bildirimin yapılması ile mevzuatın öngördüğü şekilde ve resmî makamlara yönelik düzenlenen belgelerin mevcut olduğunu da kabul edilebiliyor isek, gönderen ortaya çıkan zararlardan sorumlu olmayacaktır.

Refakat bilgi ve belgelerinin eşyanın tesliminden önce, eşyanın teslimiyle birlikte veya tesliminden sonra taşıyıcının tasarrufuna bırakılması mümkündür. Ancak herhalde refakat bilgi ve belgelerinin yetkili resmî makamlarca sorgusunun yapılmasından önce taşıyıcıya temin edilmesi gerekmektedir. Aksi halde ortaya çıkan zarar, refakat belgelerinin eksikliğinden veya yokluğundan kaynaklanmış olacak ve bu sebepten dolayı gönderen sorumlu tutulabilecektir.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, Burak (2018), Taşıma Hukuku - Deniz Ticareti Hariç, Ankara.

Bellerdita, Alessendro (2010), Der Absender im frachtlichen Schuldverhältnis und seine Haftung, Mannheim.

Can, Mertol (2017), CMR ve Alman Ticaret Kanunu İle Türk Taşıma Hukukunun Genel Esasları, C. I, Ankara.

Eminoğlu, Cafer (2015), “*Türk Ticaret Kanunu’nun 864. Maddesi Kapsamında Gönderenin Kusursuz Sorumluluğu*”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XIX, , S. 3, s. 25-53.

Erdil, Engin (2015), Karayolu İle Uluslararası Eşya Taşıma Hukuku- İçtihatlı CMR Konvansiyonu Şerhi, 2. Baskı, İstanbul.

Fremuth, Fritz (2000), **Fremuth**, Fritz / **Thume**, Karl- Heinz Kommentar zum Transportrecht, Heidelberg.

Karan, Hakan (2011), Karayolunda Uluslararası Eşya Taşıma Sözleşmesi Hakkında Konvansiyon- CMR Şerhi, Ankara.

Koller, Ingo (2013), Transportrecht Kommentar zu Spedition, Gütertransport und Lagergeschäft, 8. Auflage, München.

Möglich, Andreas (1998), Das neu Transportrecht, Köln.

Reuschle, Fabian (2015), Ebenroth/ Boujong/ Joost/ Strohn Handelsgesetzbuch, Band 2, §§ 343-475h, Transportrecht, Bank- und Börsenrecht, München.

Schlüter, Andreas (2005), Heymann Handelsgesetzbuch, 2. Auflage, Band 4, Berlin.

Seven, Vural (2012), 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK m. 856-893) Hükümlerine Göre Taşıma Hukukunda Gönderilen, Ankara.

Ülgen, Hüseyin (1988), Uluslararası Taşımacılık ve Hukuki Sorunları, İstanbul.